

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(повне найменування вищого навчального закладу)

Філологічний факультет
(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра прикладної лінгвістики
(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а   р о б о т а

магістра

на тему:

**«Мовленнєвий портрет одесита»
(на матеріалі видань Всесвітнього клубу одеситів)**

“Speech portrait of odessit”
(based on publication materials of the World Odessit Club)

Виконала: студентка *денної* форми навчання
Спеціальності 035.10 Прикладна лінгвістика

Попович Наталія В'ячеславівна

Керівник   к.філол.н., доц. Шевчук Л.В. _____

Рецензент   д.філол.н., доц. Яроцька Г.С. _____

Рекомендовано до захисту:

Захищено на засіданні ЕК № 5

Протокол засідання кафедри

протокол № __ від _____ 2017 р.

№ __ від _____ 2017 р.

Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою, шкалою

ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

_____ проф. Кондратенко Н.В.
(підпис)

_____ проф. Кондратенко Н.В.
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО	
ПОРТРЕТА ОСОБИСТОСТІ	Ошибка! Закладка не определена.
1.1. Історія виникнення та розвитку лінгвокультурології як науки .	Ошибка! Закладка не определена.
1.2. Дискусійність поняття «концепт» ...	Ошибка! Закладка не определена.
1.3. Зміст понять «мовна особистість», «елітарна мовна особистість», «лінгвокультурний типаж» та «мовленнєвий портрет» у лінгвокультурології.....	Ошибка! Закладка не определена.
1.4. Типологія, структура та методи дослідження мовленнєвого портрета в лінгвістиці.....	Ошибка! Закладка не определена.
1.5. Корпусна лінгвістика як база матеріалів для створення мовленнєвого портрета особистості.....	Ошибка! Закладка не определена.
1.6. Комунікативні стратегії та тактики. Невербальні особливості комунікативної поведінки особистості..	Ошибка! Закладка не определена.
Висновки до першого розділу.....	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 2. МОДЕЛЮВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ТИПАЖУ	
«ОДЕСИТ»	Ошибка! Закладка не определена.
2.1. Аналіз лінгвокультурного типажу «одесит» у художніх та публіцистичних творах.....	Ошибка! Закладка не определена.
2.2. Аналіз лінгвокультурного типажу «одесит» у піснях та анекдотах	Ошибка! Закладка не определена.
2.3. Методи експериментального дослідження мовної особистості у лінгвістиці.....	Ошибка! Закладка не определена.
2.4. Порівняльний аналіз уявлень про лінгвокультурний типаж «одесит» в індивідуальній свідомості	Ошибка! Закладка не определена.

2.5. Образні ознаки та паспорт лінгвокультурного
типажу «одесит»..... **Ошибка! Закладка не определена.**

2.6. Вербальні та невербальні особливості комунікації
сучасного одесита ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Висновки до другого розділу ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

РОЗДІЛ 3. ЕЛІТАРНА МОВНА ОСОБИСТІТЬ

М. М. ЖВАНЕЦЬКОГО ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

3.1. Питання про надання М. М. Жванецькому статусу
елітарної мовної особистості ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

3.2. Вербально-семантичний та мотиваційний рівні
елітарної мовної особистості М. М. Жванецького ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

3.3. Характеристика концепту *Одеса* як важливого фрагмента
концептосфери М. М. Жванецького..... **Ошибка! Закладка не определена.**

3.4. Відображення концепту *жизнь* у дискурсі М. М. Жванецького **Ошибка!**
Закладка не определена.

3.5. Концепт *счастье* і його аксіологічні особливості
у мовній свідомості М. М. Жванецького ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

3.6. Ключові фрагменти концептосфери елітарної особистості
М. М. Жванецького ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

3.7. Суперсегментні та невербальні особливості комунікації
М. М. Жванецького ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Висновки до 3-го розділу ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

ВИСНОВКИ..... 82

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 90

ДОДАТКИ

ВСТУП

Сьогодні фокус гуманітарних досліджень, у тому числі лінгвістичних, спрямовано на вивчення *homo loquens* – людини, яка здатна породжувати і сприймати мовні повідомлення. Таким чином, мова розглядається в нерозривному зв'язку із людиною.

Тому у XXI столітті вчених цікавить поняття мовної особистості, особливості мовлення та уявлення у свідомості мовця. Ці питання досліджуються у багатьох лінгвістичних галузях: соціолінгвістиці, семіотиці, психолінгвістиці, лінгвокультурології, когнітивній лінгвістиці. У нашому дослідженні ми цікавимось вивченням мовної особистості у лінгвокультурологічному аспекті.

Поряд з поняттям мовної особистості популярним серед сучасних мовознавців виділяють поняття *мовленнєвого портрета*. І незважаючи на той факт, що це поняття з'явилося ще у середині XX століття, усталеного термінологічного визначення цього лінгвістичного феномену досі не існує.

На думку С. В. Леорди, мовленнєвий портрет – це «*втілена у мові мовна особистість*» [53].

На думку Г. Г. Матвєєвої, мовленнєвий портрет є «*набором мовних уподобань мовця в конкретних обставинах для актуалізації певних намірів і стратегій впливу на слухача*» [59, с. 7]. Слід зазначити, що вчені досліджують як індивідуальні, так і колективні мовленнєві портрети.

Таким чином, мовленнєвий портрет – це певні мовні вподобання особистості, сукупність особливостей, які відрізняють її від інших представників мовного середовища.

При дослідженні мовного та мовленнєвого портретів, як й при дослідженні мовної особистості, мовознавці звертають увагу на лексичний рівень мови, уявлення мовця про світ, тобто картину світу мовця, та рівень комунікативних ролей, стратегій і тактик.

Необхідно також звернути увагу на те, що не можна ототожнювати поняття мовного та мовленнєвого портрета. Поняття мовного портрета є ширшим і містить у собі мовленнєвий портрет. Так, З. С. Шевчук зазначає, що поняття мовного портрета є «родовою категорією, а мовленнєвий портрет доповнює його, є його складовою частиною» [81].

Багато досліджень з опису мовленнєвого портрета проводили *російські* мовознавці: С. В. Леорда (студент) М. В. Китайгородська, Н. М. Розанова (росіянин), Л. П. Крисін (сучасний інтелігент), Т. О. Мілехіна (бізнесмен), Н. О. Носова (дошкільник), В. Д. Черняк (маргінальна мовна особистість), О. Я. Шмельова (новий росіянин), В. Я. Парсамова (М. Ю. Лотман), Р. Ф. Пауфошима (А. А. Реформатский), С. С. Вдовиченко (гравець Dota2), О. А. Земська (емігрант), М. М. Панова (державний службовець), Н. В. Варнавських (адвокат).

В *українському* мовознавстві дослідження мовленнєвого портрета представлено працями О. М. Горошкіної (старшокласник), А. О. Соловей (дитини дошкільного віку з ГРДУ), І. Ващук (ведучий ток-шоу) К. Левченко (автор інтернет-щоденника) Т. Фудерер (носій суржику).

Вивчення мовленнєвого портрета в українському мовознавчому просторі лише починає набувати популярності, тому ми вважаємо розгляд мовленнєвих характеристик окремих особистостей надзвичайно актуальним в умовах сучасної мовної політики України.

Таким чином, *актуальність* нашого дослідження зумовлена необхідністю вивчення особливостей мовлення певних груп населення чи окремих особистостей в умовах сучасної мовної ситуації в місті Одеса; загальною антропоцентричною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень.

Об'єктом нашого дослідження є мовленнєвий портрет сучасного одесита як мовної особистості.

Предметом дослідження є вербальні та невербальні особливості спілкування одесита.

Метою нашого дослідження є виявлення основних специфічних ознак мовлення сучасних одеситів та порівняння їх мовлення з елітарною мовною особистістю одесита М. М. Жванецького.

Мета передбачає розв'язання наступних завдань:

- 1) розглянути основні поняття лінгвокультурології як науки: концепт, концептосфера, мовна особистість, елітарна мовна особистість, лінгвокультурний типаж, мовленнєвий портрет;
- 2) визначити структуру мовної особистості;
- 3) провести експеримент на виявлення характерних ознак лінгвістичного типажу «одесит» у свідомості носіїв сучасної української лінгвокультури;
- 4) проаналізувати характеристики лінгвокультурного типажу «одесит» у художніх та публіцистичних творах, текстах анекдотів і пісень;
- 6) виявити поняттєві, образні та оцінні ознаки лінгвокультурного типажу «одесит»; змоделювати паспорт лінгвокультурного типажу «одесит»;
- 7) провести аналіз мовлення одеситів на матеріалі відеозаписів інтерв'ю та опитувань; визначити характерні риси вербальної та невербальної поведінки сучасного одесита;
- 8) проаналізувати вербально-семантичний рівень елітарної мовної особистості М. М. Жванецького;
- 9) провести огляд творів М. М. Жванецького, виділити ключові концепти у мовній свідомості письменника; провести аналіз лінгво-когнітивного та мотиваційного рівнів елітарної мовної особистості М. М. Жванецького;
- 10) виділити інтегральні та диференційні риси мовлення одесита та елітарної мовної особистості М. М. Жванецького в сучасному комунікативному просторі.

Наукова новизна роботи. У нашій роботі вперше досліджено не лише вербальну складову спілкування, а й невербальні особливості комунікативної взаємодії одеситів; вперше досліджено мовну свідомість М. М. Жванецького як представника елітарної мовної особистості.

Матеріалом для аналізу в магістерській роботі виступають 579 творів президента Всесвітнього клубу одеситів М. М. Жванецького зі збірника «Собрание произведений в пяти томах», що містить мініатюри від 60-х років ХХ століття до сучасного періоду; дані лексикографічних джерел, 37 фрагментів текстів художніх текстів і 25 публіцистичних, 24 анекдоти, 30 пісень, результати двох лінгвістичних досліджень; записи мовлення одеситів загальною тривалістю 4,5 години.

На нашу думку, такий обсяг матеріалу дозволить нам ґрунтовно дослідити усі мовні трансформації, які відбувалися у мовленні одеситів впродовж останнього року.

Теоретичною основою дослідження стали роботи В. І. Карасика, Т. А. Космеди, Є. М. Санченко, Ю. М. Караулова, Т. В. Романової, Л. Вайсгербера, О. Ю. Бондарчук, О. О. Дмитрієвої, Л. В. Шевчук, І. О. Мурзінової, Т. М. Сукаленко, О. М. Горошкіної, С. В. Леорди, М. В. Китайгородської, Є. А. Карпіловської.

Наукова новизна роботи зумовлена вибором ЛТ «одесит» як об'єкту дослідження», вивченням його образних та оцінних ознак на матеріалі пісень та анекдотів.

Теоретична цінність. Загальні висновки виконаного дослідження можна використовувати при вивченні таких дисциплін, як когнітивна лінгвістика, лінгвокультурологія, міжкультурна комунікація, переклад, стилістика та лінгвокраїнознавство; робота може використовуватися як зразок опису інших мовленнєвих портретів у подальших дослідженнях.

Практична значущість випускної роботи полягає в можливості подальшого використання висновків, викладених у дослідженні для застосування їх при укладанні словників концептуальної лексики, діалектів,

та соціолектів; застосуванні їх у таких галузях лінгвістичної науки як семантика, лексикологія, когнітивна лінгвістика, культурологія, реклама, PR та в художній творчості.

Для написання роботи застосовується комплекс таких *методів дослідження*: описовий, концептуальний аналіз, метод аналізу словникових дефініцій, дискурсивний аналіз, паралінгвальний метод; методи корпусного аналізу для побудови конкордансів; експериментальні методи: лінгвістичний асоціативний експеримент, інтерпретація інформантами псевдотавтологічних конструкцій, написання інформантами коротких творів на визначену тему.

Прийом кількісних підрахунків використовувався при аналізі даних.

Роботу було *апробовано* у науковому журналі «Вісник ОНУ» у 2016 році та на науковій студентській конференції філологічного факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова у 2014, 2015 та 2017 роках.

Структура випускної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів («Методологія дослідження мовленнєвого портрета особистості», «Моделювання лінгвокультурного типажу «одесит», «Елітарна мовна особистість М. М. Жванецького»), висновків, списку використаної літератури та додатків.

ВИСНОВКИ

У зв'язку з тим, що у ХХІ столітті переважає антропоцентрична парадигма, особистість стає міждисциплінарним об'єктом дослідження. Вивчення особистості у мовознавстві сьогодні є надзвичайно актуальним. Деякі вчені навіть виокремлюють окремий напрям – лінгвоперсонологію, яка займається вивченням мовної особистості. Досліджуючи мову через мовну особистість, ми можемо найшвидше відстежити мовні трансформації. Адже, загальновідомим фактом є те, що потрібен тривалий час, щоб нові мовні явища знайшли відтворення у словниках. Тому, на нашу думку, дослідження мови і мовлення особистості є прогресивним та результативним напрямом досліджень у мовознавстві.

Таким чином, у нашій випускній роботі ми проводили дослідження мовної особистості та мовленнєвого портрета в межах лінгвокультурології.

Теоретична цінність аналізу мовної особистості полягає у поясненні культурно значущих смислів, що складають специфіку національно-культурного світобачення народу; допомагає простежити динаміку змін у мовленні окремих носіїв певної мови, що дозволяє прогнозувати зміни у мові у майбутньому.

Хоча у наш час теорія мовної особистості та портрета інтенсивно досліджується і розробляється за кордоном, в Україні існує безліч мовленнєвих портретів, які відбивають національну специфіку народу і потребують ретельного вивчення, тому в українських мовознавців є

достатньо причин для подальшого дослідження мовленнєвого портрета. У зв'язку з необхідністю опису мовленнєвих портретів, які існують у лінгвокультурологічному середовищі України, у нашій випускній роботі ми досліджували мовленнєвий портрет одесита.

У **першому** розділі нами було проведено комплексний аналіз наукових робіт, присвячених вивченню мовної особистості, лінгвокультурного типажу, мовленнєвого портрета; розглядалися інтегральні та диференційні риси цих понять, типології та структура мовної особистості, критерії їх виокремлення та методи дослідження.

У зв'язку з використанням корпусів та корпусних менеджерів у нашому дослідженні, ми розглянули особливості застосування корпусних методів у лінгвістичних дослідженнях, стан корпусної лінгвістики в Україні.

Поряд з вивченням мовленнєвого портрета, ми досліджували й невербальні складники комунікації. У зв'язку з цим ми зробили короткий опис суперсегментних та невербальних компонентів комунікації; розглянули основні стратегії й тактики комунікативної взаємодії.

У **другому** розділі, користуючись даними корпусів для опису лінгвокультурного типажу «одесит» як різновиду мовної особистості, ми проаналізували 39 слововживань лексеми «одесит» у художній прозі.

За результатами нашого дослідження у художніх текстах одесит постає як людина **немолода, але весела, смілива, вихована, енергійна, не байдужа до протилежної статі. Одесит пишається своїм містом, походженням, виокремлює себе як представника окремої національності.**

Проаналізувавши публіцистичні твори, ми виявили істотно відмінну (у порівнянні з художніми) низку характеристик: **некультурність, жадібність, шахрайство, пиха.** Серед позитивних ознак – **вірність, завзятість.** Спільними рисами для обох стилів були **любов до свого міста, позитивне ставлення до життя, гумор.**

При вивченні гумористичних творів, ми проаналізували пісні та анекдоти, які було представлено у матеріалах видань Всесвітнього клубу одеситів. Розглянувши пісні та анекдоти, ми виявили, що них одесита характеризують як **хитрого, жадібного, веселого бонвівана, який безмежного любить своє місто.**

Наступним етапом нашої роботи було експериментальне дослідження, яке складалося з асоціативного експерименту, написання інформантами коротких творів на тему «Коли я думаю про.., я уявляю собі...», та інтерпретації псевдотавтологій типу «Одесит – це одесит». У нашому дослідженні взяли участь 100 інформантів віком від 16 до 84 років різної статі.

Результати експериментального дослідження виявили такі найчастотніші асоціації: **море, єврей, гумор, Привоз, моряк, тільник, гроші, сміх, хитрий.**

Також ми здійснили спробу створити модель лінгвокультурного типажу «одесит». До його моделі входять поняттєві, оцінні, образні характеристики та соціокультурна довідка.

Так, лексема «одесит» є однією із найчастотніших лексем, які називають мешканця того чи іншого міста. Слід зазначити нетиповий для назв мешканців міст непродуктивний суфікс «-ит», який частіше використовується не для назв міський жителів, а при утворенні назв учасників соціальних або релігійних груп.

При дослідженні оцінних характеристик ми порівняли ставлення одесита до самого себе та ставлення інших до нього. Ми дійшли висновку, що одесит позитивно ставиться до самого себе та інших одеситів, є веселим, відкритим, простим.

При створенні паспорта ми виявили такі його загальні ознаки: молодий, стрункий, добре вдягнений високий чоловік. Основними рисами характеру одесита є почуття гумору, оптимізм, хитрість, активність, простота, жадібність, підприємливість. Одесит займає поважне становище в

суспільстві, прагне інтелектуально і творчо розвиватися, поважає сімейні цінності, любить відпочивати, розважатися. Типовими професіями є підприємець, продавець, моряк. Якщо звернути увагу на мовлення сучасного одесита, то можна зазначити, що для сучасного одесита використання «одеського» койне майже не характерне. Сфера його використання – художні твори та анекдоти.

Можемо зазначити, що ставлення до одесита як до стереотипного образу, якому притаманні гумор, хитрість, жадібність залежить від віку. Тобто ми можемо зробити припущення, що лінгвокультурний типаж «одесит» поступово втрачає свої стереотипні риси, і, можливо, у майбутньому цей типаж зазнає значних трансформацій.

Щоб підтвердити чи спростувати цю гіпотезу, ми провели експериментальне дослідження, суть якого полягала в описі мовлення сучасних одеситів.

Матеріалом для дослідження стали відеозаписи інтерв'ю та опитувань одеситів на вулицях міста таких одеських телевізійних каналів як Глас, 7 канал, Первый Цифровой, NewsNetwork, Град, News загальною тривалістю 4,5 години. Ми аналізували комунікативну поведінку лише чоловічої частини населення. Для дослідження використовувались відеозаписи з січня до листопада 2017 року.

Експеримент допоміг нам виділити такі основні риси комунікативної взаємодії одеситів як: швидкий темп мовлення, діалогічність спілкування, особливості процесів інтерференції та інтеркаляції, використання слів-паразитів, хаотичну побудову речень, неправильне використання слів на вербальному рівні та активну жестикуляцію, швидку реакцію, екстравертизм.

У **третьому розділі** нашої магістерської роботи, ми проводили аналіз елітарної мовної особистості М. М. Жванецького, який є президентом Всесвітнього клубу одеситів.

Досліджуючи вербально-семантичний рівень особистості, ми відзначили, що у своїх творах письменник використовує засоби комічності на

всіх рівнях мови: фонетичному, морфологічному, словотвірному, лексичному та синтаксичному; використовує засоби полісемії, метафори, порівняння, метонімії.

Розглянувши вербально-семантичний рівень мовної особистості, ми перейшли до опису значного пласту фрагментів концептосфери письменника. Ми проаналізували 579 творів М. Жванецького зі збірника «Собрание произведений в пяти томах», що містить мініатюри від 60-х років ХХ століття до сучасного періоду.

Також у рамках дослідження елітної мовної особистості ми провели експериментальне дослідження. В опитуванні взяли участь 27 інформантів, які є жителями Одеси віком від 20 до 87 років. Формою опитування була анкета, яка складалася з двох частин. У першій частині, яка була запропонована усім учасникам експерименту, ми досліджували ставлення до творчості М. М. Жванецького. За результатами експерименту, 89% нашої експериментальної групи були добре знайомі з творчістю М. М. Жванецького, 62,5% інформантів відповіли, що їм подобається діяльність сатирика.

Наступним кроком ми пропонували виділити ключові теми творчості письменника. Було запропоновано десять найпоширеніших тем у дискурсі М. М. Жванецького. За результатами нашого експерименту, найпопулярнішими, на думку інформантів, були такі теми як: Одеса (62,5%), життя (62,5%), щастя (50%), влада (42%), жінка (33%), старість (29%).

Для порівняння ми підраховали частотність використання цих словоформ у творах письменника. За нашими результатами, найчастотнішим є такі словоформи як **жизнь** (644), **женщина** (415), **счастье** (206), **Одесса** (205), **ум** (204), **мысль** (128), **любовь** (126), **старость** (98), **власть** (41) **одессит** (10).

У другій частині нашого опитування, брала участь лише та група учасників дослідження, професія яких пов'язана з вивченням мови у різних її аспектах. Ми надавали інформантам перелік рис елітарної мовної особистості

і пропонували їм обрати ті риси, які вони вважають характерними для мовної особистості письменника. Такий поділ усіх інформантів на дві групи (50% на 50%) допомагає апелювати певними термінами лінгвокультурології.

Найчастотнішими серед рис елітарної мовної особистості були: вільне володіння як усною, так і писемною формами мовлення та безпомилковий вибір форми мовлення залежно від комунікативних цілей; поліфункціональність, великий обсяг активного словника; поєднання різностильових елементів мовлення, адекватне меті і завданням спілкування.

З огляду на викладене вище, ми підтвердили нашу гіпотезу: М. М. Жванецький є носієм елітарної мовної культури.

Завдяки, отриманим результатам, ми розглянули такі концепти, як *Одесса, життя, щастье, власть, жєницина старость* у творах письменника.

Для аналізу ключових концептів М. М. Жванецького, ми створили модель корпусу текстів, яку було проаналізовано за допомогою корпусного менеджера AntConc.

Основними змістовими елементами концепту *Одесса* у творчості М. М. Жванецького можна назвати: **жителів міста, їх творчу та інтелектуальну діяльність, погоду у місті, мовлення жителів міста, одеське подвір'я, квартиру, порт і море**. М. М. Жванецький пишається тим, як розмовляють в Одесі, вмінням жартувати у повсякденному спілкуванні. Письменник любить Одесу, сумує за нею, вона асоціюється у нього зі спокоєм, захищеністю.

Проаналізувавши основні компоненти концепту *жизнь*, ми зробили висновок, що для письменника життя є **цінністю, миттю**; воно виявляє себе у **мові, гуморі, свободі та красі**. Життя у творах письменника персоніфіковано, воно ніби керує людиною, є неминучим.

Основними репрезентантами концепту *счастье* у творчості письменника можна назвати **творчу діяльність, свободу, взаєностосунки, героїзм, вміння знаходити щастя у дрібницях**. Письменник вважає, що

краса життя у простих, невибагливих речах, а не у гонитві за матеріальними цінностями.

Проаналізувавши елементи інтерпретації концепту *владь*, можна відзначити такі риси, як негативне ставлення до державної та «комерційної» влади, любов і прагнення до незалежності та силу характеру людини.

Аналіз концепту *женицина* показав, що письменник не соромиться іронічних висловлювань про інтелект та поведінку жінок, звертає увагу лише на їхню зовнішність, але у творах пізнішого періоду простежується повага та любов до жінки.

В останніх творах М. М. Жванецького актуалізується концепт *старість*. Старість на думку письменника ніби робить людину сірою, позбавляє її індивідуальності, його лякає її невідворотність та самотність. Проте старість не сповнена песимізму, ліричні герої творів автора продовжують жити бурхливим життям, а сам автор іронічно та оптимістично шукає у старості свої переваги.

Характеристика прагматичного рівня мовної особистості М. М. Жванецького визначається використанням прагматичних засобів для створення комічного ефекту. Звертаючи увагу на стилістичні прийоми, ми виділили такі унікальні риси колориту дискурсу письменника, як прийом передання «високого» змісту «низькими» словами і навпаки; імітація мовлення представників певних національностей.

Таким чином, різноманітність засобів творення комічного на всіх рівнях мови у творах М. М. Жванецького констатує його приналежність до елітарної мовної культури.

На останньому етапі нашого дослідження, ми розглядали інтегральні та диференційні ознаки вербальних та невербальних особливостей комунікації мовної особистості одесита та елітарної мовної особистості М. М. Жванецького.

Як показали наші дослідження, саме такі риси, як поліфункціональність, вільне володіння як усною, так і писемною формами

мовлення та безпомилковий вибір форми мовлення залежно від комунікативних цілей, великий словниковий запас і є диференційними при порівнянні М. М. Жванецького із мовною особистістю пересічного одесита.

Диференційною ознакою є й інтонація. Це можна пояснити тим, що М. М. Жванецький творча людина, і його сценічний досвід потребує використання різноманітних інтонаційних конструкцій.

Серед інтегральних рис можна відзначити високий темп мовлення, діалогічність спілкування.

На нашу думку, збіг елітарної мовної особистості та мовної особистості сучасного одесита найбільш віддзеркалюється у невербальних рисах комунікації: це посмішка, сміх, активне жестикулювання, екстравертивність.

Таким чином, наше дослідження доводить, що мовлення одеситів на сучасному етапі є суттєво відмінним від стереотипного «одеського койне», риси якого втрачаються. Проте на невербальному рівні ці риси все ще наявні та є інтегральними при порівнянні сучасного одесита з елітарною мовною особистістю М. М. Жванецького.

Таким чином, дослідження мовленнєвого портрета є актуальним та продуктивним напрямом дослідження для України, який допомагає не тільки швидко відстежити трансформації у мові на певному етапі її розвитку, а й допомагає спрогнозувати зміни, яких може зазнати мова в перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Андреева Г. М.* Социальная психология / Г. М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 366 с.
2. *Апресян Ю. Д.* Коннотация как часть прагматики слова / Ю. Д. Апресян // Избранные труды. Интегральное описание и системная лексикография / Ю. Д. Апресян. – М. : Языки русской культуры, 1995. – 767 с.
3. *Апресян Ю. Д.* Прагматическая информация для толкового словаря / Ю. Д. Апресян // Прагматика и проблемы интенциональности. Институт языкознания АН СССР. Проблемная группа. «Логический анализ языка». – М. : Наука, 1988. – Т. 2. – С. 7- 44.
4. *Арутюнова Н. Д.* Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь / глав. ред. В. Н. Ярцева // Н. Д. Арутюнова. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
5. *Аскольдов С. А.* Концепт и слово / С. А. Аскольдов // Русская словесность : Антология / под ред. проф. В. П. Нерознака. – М. : Academia, 2002. – 346 с.

6. *Баранов А. Н.* Введение в прикладную лингвистику : учебное пособие / А. Н. Баранов – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 360 с.
7. *Бацевич Ф. С.* Основы комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.
8. *Белова А. Д.* Лингвистические аспекты аргументации / А. Д. Белова – К. : БИ, 2003. – 304 с.
9. *Белянин В. П.* Психолінгвістика : учебник / В. П. Белянин. – М. : Флинта : Московский психолого-социальный институт, 2003. – 232 с.
10. *Битов А. Г.* Багажъ : Книга о друзьях / А. Г. Битов. – М. : ArsisBooks. 2012 г. – 180 с.
11. *Богин Г. И.* Концепция языковой личности : автореф дис. на соиск. н. ст. докт. филол. наук : спец. 10.02.01 / Г. И. Богин. – М, 1982. – 42 с.
12. *Богин Г. И.* Модель языковой личности в ее отношении к разновидностям текстов: автореф. дис. на соиск. д-ра филол. наук : спец. 10.02.01 / Г. И. Богин. – Л., 1984. – С. 3-9. – Режим доступа : <http://www.rsl.ru>
13. *Бондарко Л. В.* Фонетическое описание языка и фонологическое описание речи / Л. В. Бондарко. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1981. – 199 с.
14. *Бондарчук О. Ю.* Лінгвокультурний типаж «aussteiger» у сучасному німецькомовному дискурсі : дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / М-во освіти і науки України, Східноєвропейський нац. університет ім. Лесі. Українки / О. Ю. Бондарчук. – Луцьк, 2015. – 222 с.
15. *Брызгунова Е. А.* Интонация / Е. А. Брызгунова // Русская грамматика. – М. : Наука, 1980. – Т. I. – С. 96–122.
16. *Вікіпедія* – вільна енциклопедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Населення_Одеси. – Населення Одеси.
17. *Вікіпедія* – вільна енциклопедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Сангвінік>. – Сангвінік.

18. *Воркачов С. Г.* Лингвокультурология, языковая личность, концепт : становление антропоцентрической парадигмы в языкознании текста / С. Г. Воркачов // Филологические науки. – М, 2001. – С 64–72.
19. *Горло Е. А.* Универсальная антропоцентрическая модель поэтического дискурса : автореф. дис. на соиск. докт. филол. наук : спец. 10.02.19, 10.02.20 / Е.А. Горло. – Ростов-на-Дону, 2007. – 46 с.
20. *Грабарова Э. В.* Концепт «savoir vivre» во французской лингвокультуре и его русские соответствия : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.20 / Э. В. Грабарова. – Волгоград, 2004. – 20 с.
21. *Гумбольдт В.* Язык и философия культуры / В. фон Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1985. – 450 с.
22. *Дейк ван Т. А.* Стратегии понимания связного текста / Т.А. ван Дейк, В. Кинч // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 23 : Когнитивные аспекты языка. – М., 1988. – С. 153–211.
23. *Дейк ван Т. А.* Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – С. 312
24. *Демська-Кульчицька О. М.* Що таке корпус текстів? / О. М. Демська-Кульчицька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://kulturamovuniv.kiev.ua/КМ/pdfs/Magazine 64-7.pdf](http://kulturamovuniv.kiev.ua/КМ/pdfs/Magazine%2064-7.pdf)
25. *Дмитриева О. А.* Лингвокультурные типажи России и Франции XIX в. : монография / О. А. Дмитриева. – Волгоград : Перемена, 2007. – 307 с.
26. *Жванецкий М.* Собрание произведений в пяти томах / М. М. Жванецкий. – Москва : Время, 2016. – 1872 с.
27. *Жеребило Т. В.* Словарь лингвистических терминов / Т. В. Жеребило. – Изд. 5-е, испр. и доп. – Назрань : ООО «Пилигрим», 2010. – 486 с.
28. *Захаров В. П.* Корпусная лингвистика : учебник для студентов гуманитарных вузов / Захаров В. П., Богданова С. Ю. – Иркутск : ИГЛУ, 2011. – 161 с.

29. *Иванова С. Я* слышу, что вы думаете на самом деле / С. Я. Иванова. – М. : Альпина Паблишер, 2014. – 138 с.
30. *Иссерс О. С.* Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 284 с.
31. *Иващенко В. Л.* Термін концепт у психолінгвістичному осмисленні // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. / В.Л. Иващенко. – К. : КНЕУ, 2003. – Вип. V. – С. 211–217.
32. *Карасик В. И.* Культурные доминанты в языке / В. И. Карасик // Языковая личность: культурные концепты: сб. науч. тр. – Волгоград; Архангельск, 1996. – С. 3-16.
33. *Карасик В. И.* Лингвокультурный типаж: к определению понятия / В. И. Карасик, О. А. Дмитриева // Аксиологическая лингвистика : лингвокультурные типажы : сб. науч. тр / под ред. В. И. Карасика. – Волгоград : Парадигма, 2005. – С. 5-25.
34. *Карасик В. И.* Этноспецифические концепты / В. И. Карасик // Введение в когнитивную лингвистику : [учебн. пос.]. – Вып. 4. – Кемерово : Графика, 2004. – 206 с.
35. *Карасик В. И.* Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
36. *Карасик В. И.* Языковые ключи : монографія / В. И. Карасик. – Волгоград : Парадигма, 2007. – 520 с.
37. *Караулов Ю. Н.* Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов – Изд. 6-е – М : Изд-во ЛКИ, 2007. – 264 с.
38. *Касюк Н. С.* Паспорт лингвокультурного типажа «учитель» (на материале анекдотов) Н. С. Касюк // Четвертые чтения, посв. памяти проф. В. А. Карпова – Минск : РИВШ, 2010. – С. 103-107.
39. *Кобозева И. М.* Лингвистическая семантика : учеб. пособ. / И. М. Кобозева. – М. : УРСС Эдиториал, 2000. – 352 с.

40. *Ковалевська Т. Ю.* Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування : монографія / Т. Ю. Ковалевська. – Одеса: Астропринт, 2001. – 344 с.
41. *Комарова З. И.* Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике : учебн., пособие/ 2-е изд. / З. И. Комарова. –М. : Флинта, 2013. – 818 с.
42. *Космеда Т. А.* Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу : монографія / Т. А. Космеда. – Дрогобич : Коло, 2012. – 372 с.
43. *Кочерган М. П.* Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – 2-ге вид. – К. : Академія, 2006. – 466 с.
44. *Кочеткова Т. В.* Проблемы изучения языковой личности носителя элитарной речевой культуры (обзор) / Т. В. Кочеткова // Вопросы стилистики. – Вып. 26. Язык и человек. – Саратов, 1996. – С. 14-25.
45. *Красных В. В.* Этнопсихолінгвістика и лингвокультурология : курс лекций / В. В. Красных. – М. : ИТДГК Гнозис, 2002. – 284 с.
46. *Крейдлин Г. Е.* Невербальная семиотика в её соотношении с вербальной : автореф. дис. на соиск. докт. філол. наук : спец. 10.12.19 / Российский гос. гуманитарный ун-т. – М., 2000. – 68 с.
47. *Крысин Л. П.* Речевой портрет представителя интеллигенции / Л. П. Крысин // Современный русский язык : Социальная и функциональная дифференциация. М. : Языки славянской культуры, 2003. – С. 483–495.
48. *Крысин Л. П.* Социальный аспект владения языком [Электронный ресурс] / Л. П. Крысин. – Режим доступа : <http://www.philology.ru>.
49. *Кузьмина Е. А.* Паремии как лингвокультурная репрезентация языковой личности : на материале немецкого языка : дис на соиск. науч. степени канд філол наук : спец. 10.02.04. “Германские языки” / Е. А. Кузьмина. – Тамбов, 2002. – 196 с.

50. *Лабунская В. А.* Интерпретация невербального поведения в межличностном общении : автореф. дис. на соискание науч. степени докт. психол. наук: спец. 19.00.05 «Социальная психология» / В. А. Лабунская. – М., 1980. – 54 с.
51. *Лаврова С. Ю.* («Концепты «УМ» и «ГЛУПОСТЬ» в современном русском юмористическом дискурсе (на материале текстов М. М. Жванецкого и COMEDY CLUB») / С. Ю Лаврова // Вестник Череповецкого государственного университета. – Черповец, 2009. – С. 31-36.
52. *Лендау С. І.* Словники : мистецтво та ремесло лексикографії / С. І. Лендау. – К. : К. І. С., 2012. – 480 с.
53. *Леорда, С. В.* Речевой портрет современного студента [Электронный ресурс] автореф. дис. канд. филол. наук : спец. 10.02.01 / С. В. Леорда – Саратов, 2006. – 24 с.
54. *Лихачев Д. С.* Русская словесность / Д. С. Лихачев // От теории словесности к структуре текста : Антология / под ред. проф. В. П. Нерознака. – М. : Academia, 1997. – С. 280—287.
55. *Лутовинова О. В.* «Лингвокультурный типаж» в ряду смежных понятий, используемых для исследования языковой личности / О. В. Лутовинова // Ученые записки Забайкальского государственного университета. Серия : Филология, история, востоковедение. – Чита : федеральное Государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования «Забайкальский государственный университет», 2009. – № 3. – С. 225–228.
56. *Ляпичева О. Л.* Гендерный аспект концепту жінка в оповіданнях М. Жванецького (за матеріалами збірки «Жінки») / О. Л. Ляпичева // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство». – № 11. – Вип. 21 (2). – Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, 2015. – С.72-79.

57. *Маслова В. А.* Когнитивная лингвистика : [учебн. пос.] / В. А. Маслова. – Мн. : ТетраСистемс, 2004. – 256 с.
58. *Маслова В. А.* Лингвокультурология : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведения / В. А. Маслова. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
59. *Матвеева, Г. Г.* Скрытые грамматические значения и идентификация социального лица ("портрета") говорящего : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.19 / Г. Г. Матвеева. – Санкт-Петербург, 1993. – 32 с.
60. *Нахимова Е. А.* Прецедентные имена в массовой коммуникации : монография / Е. А. Нахимова. – Екатеринбург : УрГПУ, 2007. – 207 с.
61. *Нерознак В. П.* Лингвистическая персонология : к определению статуса дисциплины / В. П. Нерознак // Язык. Поэтика. Перевод : Сб. науч. тр. – М. : Московский государственный лингвистический университет, 1996. – С. 112-116.
62. *Носенко Е. Л.* Діагностика особистості засобами невербального спілкування : моногр. / Е. Л. Носенко, Т. М. Петренко. – К. : Освіта України, 2013. – 191 с.
63. *Панов М. В.* О некоторых общих тенденциях в развитии русского литературного языка XX века // Вопросы языкознания. – М. : изд-во АН СССР, 1963. N 1. – С. 3–17.
64. *Попова З. Д.* Когнитивная лингвистика : [учебн. изд.] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ : Восток-Запад, 2007. – 314 с.
65. *Попович Н. В.* Лексико-семантичне поле «задоволення» в «Одеських оповіданнях» І. Е. Бабеля / Н. В. Попович // Філологічні студії. – Випуск V. : збірник наукових статей студентів філологічного факультету. – Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2014. – С. 127-134.
66. *Попович Н. В.* Метафорична репрезентація концепту «задоволення» в рекламних текстах / Н. В. Попович // Філологічні студії. – Випуск VI. : збірник наукових статей студентів філологічного факультету. – Одеса:

- Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2015. – С. 118-125.
67. *Почепцов Г. Г.* Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. – К. : «Ваклер», 2001. – 656 с.
68. *Романченко А. П.* Мовна особистість як інтердисциплінарний об'єкт досліджень / А. П. Романченко // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. – 2015. – Вип. 58. – С. 117-119. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_58_46
69. *Романченко А. П.* Структура мовної особистості : критерії, ієрархія, одиниці / А. П. Романченко // Південний архів. Філологічні науки : Збірник наукових праць. – Херсон : ХДУ Вип. 68. С. 45-48.
70. *Санченко Є. М.* Елітарна мовна особистість: від діалектних витоків до літературної мови : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Є. М. Санченко. – Луган. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – Луганськ, 2009. – 24 с.
71. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : Підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712с.
72. *Сергеева Е. В.* Концепт-универсалия и художественный концепт : проблема классификации / Е. В. Сергеева // Сибирский филологический журнал. – Новосибирск : изд-во НГУ, 2006. – № 1, 2. – С. 63-69.
73. *Ставицька Л. О.* Соціолінгвістика : про мову «тут» і «тепер» / Л. О. Ставицька // Слово Просвіти [Електронний ресурс] : Веб-сайт. – Режим доступу : <http://slovo-prosvity.org/2010/04/07/>.
74. *Степанов Є. М.* Російське мовлення Одеси : монографія / Є. М. Степанов. – Одеса : Астропринт, 2004. – 496 с.
75. *Сюта Г. М.* Мовні портрети політиків і журналістів (рец. на: В. Миланов, Н. Сталянова Езикови портрети на български политици и журналисти) / Г. М. Сюта. – Софія : Парадигма, 2014. – 296 с.

76. *Тарасенко Т. П.* Языковая личность старшеклассника в аспекте ее речевых реализаций (на материале данных ассоциативного эксперимента и социолекта школьников Краснодара) : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.19 / Т. П. Тарасенко. – Краснодар, 2007. – 26 с.
77. *Токарева И. Ю.* Понятие языковой личности в свете компетентностного подхода / И. Ю. Токарева // Ученые записки : электронный журнал Курского государственного университета. – 2012. – № 4 (24). – Т. 1. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : scientific-notes.ru/pdf/027-031.pdf
78. *Трач А. Н.* Феномен М. М. Жванецкого : жанровый и прагмалингвистический аспекты : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.01 / А. Н. Трач. – Таганрог, 2007. – 28 с.
79. *Фаст Дж.* Язык тела / Фаст Дж. – М. : АСТ, 1995. – 432 с.
80. *Химик В. В.* Анекдот как феномен культуры: материалы круглого стола 16 нояб. 2002 г / В. В. Химик. – СПб., 2002. – С.17–31.
81. *Шевчук З. С.* Понятійно-термінологічне поле дослідження ієрархії "мовна особистість – мовний портрет" / З. С. Шевчук // Одеський лінгвістичний вісник. – 2014. – Вип. 4. – С. 305-308.
82. *Шевчук Л. В.* Лингвокреативный феномен каламбура в творчестве М. М. Жванецкого / Л. В. Шевчук // Актуальні проблеми прикладної лінгвістики : зб. наукових праць ОНУ ім. І. І. Мечникова, філол. ф-т. – Одеса : Букаєв В. В., 2014. – С. 124-130.
83. *Шевчук Л. В.* «Ты одессит...А это значит.. Моделювання лінгвокультурного типу «одесит» / Л. В. Шевчук, Н. В. Попович // Вісник ОНУ. Серія : Філологія. – 2016. – Т. 21, вип. 2(14). – С. 46-53.
84. *Шевчук Л. В.* Языковое воплощение французского субконцепта «Le savoir-vivre» в одесских песнях / Л. В. Шевчук // Человек. Язык. Культура : сборник научных статей, посвященных 60-летнему юбилею проф. В. И. Карасика : в 2х ч.; отв. соред. В. В. Колесов,

- М. В. Пименова, В. И. Теркулов. – К. : Издательский дом Д. Бурого, 2013. – [2-е изд.]. – Ч. 2. – С. 379-383.
85. Щерба Л. В. О тройном аспекте языковых явлений и об эксперименте в языкознании / Л. В. Щерба // Языковая система и речевая деятельность.– Л., 1974. – С. 24-39.
86. Якименко Н. Невербальні засоби ділового спілкування / Н. Якименко // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 42-45.
87. Яроцька Г. С Психолінгвістичні характеристики асоціативно-вербальної мережі лексем ВЛАДА та ВЛАСТЬ / Г. С Яроцька, О. С. Єдер // Мова. – 2016. – № 26. – С. 42-46.
88. *Corpus Linguistics* : Recent Developments in the Use of Computer Corpora in English Language Research. V. 45 / Jan M. G. Aarts, W. Meijs. – Amsterdam : Rodopi, 1984. – 229 p.
89. Exline, R. Affective relations and mutual glance in dyads / R. Exline, L. Winters // *Affect, cognition and personality*. – New York : Springer, 1965. – P. 319-350.
90. Opt S. K. Communicator image and Myers-Briggs type indicator extraversion-introversion / S. K. Opt, D. A. Loffredo // *Journal of Psychology*. – 2003. – № 137(6). – P. 560–568.
91. Rosch E. Cognitive Representation of Semantic Categories / E. Rosch // *Journal of Experimental Psychology*. – 1975.– P. 192–233.

